

A 3

Berg. Mus.

MS. nr. 777A.3

Optegulden an

Havdeley and C. W. W. W.

No. No III.

1. Seltsamings Reise: Om Kristiansund
2. Uddrag af Norsk. Regnskaber og Jordbesøger.
3. Rosendals Amt efter Thesen.
4. Kruffs Beskrivelse over Smalmeen sammensat
med Kjers Je og Biings Je
5. Je Je Okerhus Amt
6. Je Je Buskeruds Amt
7. Je Je Stavanger Amt.
8. Je Je Fjende Bergenshus Amt
9. Je Je Bratsbergs Amt
10. Je Je Nedre Aker Amt
11. Je Je Lister og Mandals Amt
12. Je Je Kristians Amt
13. Je Je Hedemarkens Amt.
14. Je Je Jarlsberg og Laurvigs Amt.
15. Litter om Sogn efter Tver Seganger.
16. Brev fra Cancellen i Christiania til Selvigsk. Sogn. i Bodø 1773

1. Af G. Schöninghs Reise i Norge 1773-75. (Mann-
2 Hefter
skrift, (en del trykt), anført af Leedu. Dan. i hist.
Tidskrift III. 2. S. 363. om Kristiansund.

"Kavnen i ~~Sladder~~ omme Torv og de tre Torv-
de er de eneste velle Jorder, som denne
Stad har, saa man her jævnlig er man-
ket Brænds, naar man skal fra det ene
Sted til det andet. Dette usigt kan
Forskyggene mit beqvæmt se alene at an-
legg somas Haver med deres Hæse, hvor
uagtsomhed Feilighed derbil gives, hvori
vare saavel Havens som af Freyphæse
saa med usigt. Måne saa gjøres frey-
kan usigt med at bringe Jord og Torv
andens ledofra for demsel at vedette
Klæppene, men her siden ansetigt med
Korn og Hø. Blandt andre hand. Kjøb-
mand Nideros her indtaget en an-
setigt stor Mængd med et Høvede af
nagt hundere Alen Længde.

2. En alde storr Fungphæde.

Herom skrives i Kaartidender for
 1891 S. 42 efter Middelse af Postmanden
Gjortze i Nerby, at der paa Gaarden ^{Norden} Vejge
 i Sjælland Arveg til Perre Juul der er
 stor gammel Fungphæde. Gaarden ligger
 midt imellem Falkenskov og Skaarup, Biskop
Perre, Klemens og Thomsen. Kirked
 er ca. 400 10. Alen. Lagt af den nuværende Eisen Par ca. 1830.

+
 Der findes ca. 300
 Alen. derudover
 Perre, Klemens og
 Thomsen. Kirked
 er ca. 400 10. Alen.

N. Se den næstliggende Middelse i Kiøb,
Tidender. III. 2. S. 402 om Poulsen Kaare -
Kloster paa Grønland efter Levin
Beck Udvald: Kloster ligger nær et
 et ildopruddende Bjerg ligesom Usser
 og Osna, og der er en Kilde med
 varmt Vand, med hvid sten man varmer
Kloster Kirke og Munkenes Kaare. Van
 det er saa varmt, at man i Kjøbenhavn
 begynder det til Kjøbenhavn og det at høj

Prisd ved. Luan, og Værelsen detside
 Haver vander med alle Vand og Lyst-
 tes med Kuller; denes frimtsomme
 Klavler, Fugler og Ulter ganske sam
 i de tempererede Lande. Mærk dem her
 koldes sine Pralys tempereret, naar det
 er Is og Sne, som i et forkelt opvarme
 eller afkjøle et Værelse med et ladt Vandet
 sig til visse Høider eller med et sekue
 Vinduene og fan Kulle ind etc.

Agostas Plan har offentliggjort dette efter
 et Haandskrift, som som en Dr. Jelic
 har fundet op. Det er ret interessant
 Oplysninger, som her meddeles.

4
2. Af Norske Regnskaber og Jordbesøgen.

Kiøbs udannes her meget almindelig.

Bind I. S. 37. 3 Pund Kiøbs. S. 38 2 P. S.

S. 39 3 P. Kiøbs. S. 40 3 $\frac{1}{2}$ P. Kiøbs. S. 41

Kiøbs-Off. S. 52 1 P. 6 Marc Kiøbs S. 112

Kiøbs. S. 139 etc. S. 220 2 Skæ 113 P. Koloniske
Kiøbs for 40 $\frac{1}{2}$ Mark

Løg B. I. S. 96 en Løgenoff. S. 146

2 s for Løg. S. 149 1 Pund Løg 1 Mark 2 s.

3 Mark Løg (2 M. 4 s.) S. 154. S. 389

6 s for Løg af samme Bestemmel.

S. 485 2 s. til Løg. S. 488. 2 reves Løge

reffer = Kiøbs. S. 99 1 s. til Løg.

B. II. S. 5 1 s for en reffer Løge. S. 1

reffer Løge, ligesom 2 alb. for 1 reffer Løg

S. 6 1 s for 1 reffer Løge — — —

Peker udannes efter B. I. S. 56 3 s. for 3 Løst Pekar.

Pekar og allehaande andre Kiøbs for 10 Marc

og 3 s. S. 151 12 s for $\frac{1}{2}$ Pund Pekar.

S. 223 $\frac{1}{2}$ Pund Pekar fik Per Hollander at

købe Schlackla Jaure. S. 392 Pfeffer.

5
I. 399 1/2 pund Pfeffer S. 485 2/3 for 1 lod
peper o. s. s.

Spiskummen 1 Knaalpund Spiskummen S. 485

Saffran I. S. 390. 392. 393.

3 1/2 M. 2/3 2 alb. for 12 lodt. saffran.

1/3 for 2 lod saffran hos Tripmagher

1/3 for 2 lod saffran.

III. S. 32 3/4 till giffven for saffran.

Rödder. III. S. 31 1/2 till Rödder nigla
assumptionis Mariae virginis (14 Aug.).

I. S. 144 Hollandska Rödder till Rödder faer
3 M. 2 alb.

Böner. I. 42 1 Od. böner. S. 361 1 Syner

böner S. 362 1/2 lod böner. S. 380 7 Syner

böner S. 392 1 Syner böner. S. 395 1/2 lod

böner. S. 429 1 Syner böner. S. 468

Kumbl. eller böner oc gryn: 93 1/2 löser

juad kumbl 2 Syner 1/2 quarte eller

1 Syner 1 quarte gryn, 1 Syner böner

(dessa är en Summa af allt)

S. 498 1 square corner. S. 500 1 square corner.
 S. 501 1 square corner. S. 508 1 square
 corner S. 547. 4 squares corner do.

Lotter. I. S. 39 - 41 - 48 - 49 - 101 - 142
 203. 204. 213. 214 do. i. Madison

Grypa I. S. 101. 142. 235. 395. 572
 576.

Scrap. II. S. 5. I. S. 286. 287.

3. I Ullensaker (Sundalen) varde Gaarden Vist, hvor Rennedal
en Mand Engel Gundersen Vist byggede og udsat

1775 et Jordstykke, byggede Hus og anlagde
en god Havelhave, hvorfor han erholdt et Sol-
køje. Se Gleffelds Sundalens og Gressudalen
Beskrivelse S. 53

I Gressudalen ligger Gaarden Husby, som Gaard
med egen Navn. Her anlagde en fattig Mand
Lars Husby 1774 en stor Have og beplantede
den med Frugttræer. Efter Møllings store
gode Handlinger i Ullensaker Bock I 47

Gaarden Alsted i Sundalen (af Alen)
Om en Furuplantning i Sundalen samment S. 42

Ullensaker Træstald, Jensens Beskrivelse
uden Rennedals Bock S. 240.

Redningsplan indskrænket sig til Lødt af Kærløst,
dag saa, at i Eidsdalens Bygdilag endnu
afgav depheringer, hvad den for Oldtidens
her udsat, en Udskrivnings for Bibowen.

8
Af Hvide dykes lidt, ligesom ager af Linn,
men ikke tilhørligt for Bekend.

Havedyking er almindelig udbredt, især af Frøgræs
halm, og man lader sig ikke væi med de
simpleste Sorter; men Graminæer, Glædelles
Ruscusstrips, Løgaller v. s. v. tyktes fortreffelig.
Blant Gaard, som især udmærke sig ved
Havedyking, nævnes Kleinergaard, Linsdage, Muri
Urde, Skolstad o. fl. - Nils Knudsen Holstad
med Broder og Søn nævnes som de, der
især har gjort sig fortjent i denne Retning
saavel som ved Fortæring i Almindelighed
Om Strandens Præstegjæld I 254: Havedyking
er ikke oplagt. Derimod dykes lidt af Halm
ligesom og af Halm. Ogser Havedyking
forsømmes næppe de Exempler, man har
for sig i Halmens Præstegjælden, saavel
som ogsaa hos Lusemanden og paa Gaarden
Jure Postad i Andelen, hvor Halmene gives
et godt Udbytte især af Frøgræs og

Opstilling til Calsonud, Kristiansund og Tromsø:
 byer samt paa Konstadsøen. En del
 Præstgjæld og Stordelen Løge anslaaes til
 førstes til 3:400 Rd. Alder næst; hvoraf
 dog det meste antages at komme fra Stordelen.
 De smukke Kongebæst paa Præstegaarden
 antages som nægt udsolde.

Om Fjeldene S. 264. Hovedgæsting findes en
 godt som ikke Sted uden hos Landhøvederen
 og paa et par Gaarde, hvor Fruentruer dogtes
Rodfrugtpaul findes heller ikke Sted, men det
 vedes saa, at der dogtes nægt af Kaababi
 og Næper. Siv, Hamp og Huule dogtes ikke

Om Fiskegæsting vedes det S. 271. Rodfrugtpaul
 indskrænkes sig til Kaababi og Næper. Havetogst.
 uingene er hos Landhøvederen Winnell brygt
 til en høj Grad af Fuldkommenhed, ligesom
Capt. Klæver paa Apelsø har en ret god
Hav, og i Vaksviksdalen, navnlig hos Ole
Liverlsen Vaksvik drives meget paa Fruentruer.

haver, men forøvrigt har Almueklassen ikke
 uden tvivl tilgængelig og Begreb om Vigtigheden
 deraf.

Skodje Præstegjæld S. 279ff. Solvi's andels
 sam velbygget og veldykket Gaard med en god
 Frugt- og Udsæd. Forøvrigt er et Havelag i
 Præstegjældet.

Haskum Præst. S. 289 anmelder Forf. at Laguna.
 den har begrundet at afgrænse Præstegaardens
Kjærlid og udvidet Haven og rehabiliteret
Træplantning."

Borgund Præstegjæld. S. 310 Rastfruefast er
 uge i den senere Tid indført uvanligt paa
 Spi-Mærk. - - Havedygtigheden forbyrnes ogsaa
 Altskjendelse, men kan i ringe Grad hos
 den egentlige Gaardmandsklasse.

Hjemsøfford. S. 320 Her findes kun Havelag
 paa Præstegaarden.

Om Valdres Præstegjæld hedder det S. 336

Kamp og Lin dogtes ikke og blev lidt af Hvide.
 Havedygtning findes ikke. Sted hos Almus bleve
 uden af Frustræ og det blev af simple
 Hags. Dog bliver der Hids og ^{Solten} Bringslevsigt
 som findes Afstening i Aalsund.

Vandlum I. 347: Lin, Kamp og Kamp dogtes
 ikke, ligesom ei heller nogen Hvedfrøstuel
 findes. Sted af Havedygtning driver kun hos
 Lagersprosten, Landkammeren og Leusmanden.

Hers Parkkjeld I. 359. Havedygtning driver
 i stor Mængde hos Proprietar Baade paa
Vægsien og paa Parkgaarden, samt forøvrigt
 i mindre Grad hos de især Fembønderne,
 Leusmanden og Styreformannen samt Land-
 kav. Herrer og hert og her i Gaardene.
 Maabedi dogtes almindelig og lidt Hvide.
 Om navnet Baade kaldes det I. 357 at den
 paa Vægsien blev en Gaard af samme Navn
 og lagges nu og Vind paa Havedygtning og
 særlig sender en Baadestening Hvedfrøstuel
 Aalsund.

12.
Ulfstens Parvej. S. 374. Handedyking er
gjort Begyndelse med væsentlig af Fuglstræk,
men der kan ikke siges endnu at have
faaet nogen Udbredelse ligesædelt som
Lug og Rødfugl dyking. Af mere frem-
søgte Bønder nævnes Ulving Ulfsten og
Johannes Skide, i hvilke Mand kan
begynde paa Fuglstrækning.

Gyngens Parvejald: S. 391 Hvide, Kampen
der dykes ikke i Kammarens Sælfør og
Rødfugl ^{kan} i ikke ringe Grad. Handedyke-
ningen drives ikke uden hos Ensommand-
i store Maalstok og desuden hos Sag-
jæsterne samt hos de gamle Landhøvdinger
og enkelte Gaardbrugere. (Er ikke ganske
kroget, der naar ikke saa vel siden
Handedyking paa flere Gaarde, især af
Oller og Hirsler. For. er meget upe-
sædlig og i sin afl. Mangel paa Kjendelse
af Forholdene). Hvide dykes saaledes navnlig

i Valds Lagen og udsættelig paa de fleste
Gaarde i Heen og Gylden. At fortælle en
vildtovenes Kumb paa Berild uen
Fogt uenangtend Kumbskalen, da Kumb
meget almindelig findes wild.)

Ves S. 409 Hveddykning findes kun Stes her
ganske ukelt - Linn, Kumb og Kump dekke
ikke og Bøfnefauv findes ei heller Stes.
(Stes er meget usædvanlig, saare fejlagtig,
da ikke saa lidt Fugtfaul faaet Stes i
Ves paa uenang Gaard. Kumb uen almin-
delig dephel). Herj. Gaarden var gode Fugtfaul.

Verdens S. 420. Her udtales Verdensuene
(Furand) og Kumbul Jervells dykninger.
Kan her, heder det, ved Siden af den
dunige Opdykning anlæg en stor Fugt
og Usthem samt en Park og Fugtstale
for allerlags Træer, som saale uen Klima
og deri opelsket af Fugt flere Hundred Tusinde

14
Frøplantes, Gaas, Færø, Læsø, Eg, Paslind o. s. v.
I 434 hedder det om Havdug i Præstegjeldet:
Havdugstening udkoster sig meget blandt
Gaasbrøges Klasse, dog forvæm mælig Frøst-
brøes Opstening. Læsø og Havn dykkes ikke,
men af Rodfrøer dykkes lidt, dog blot
Kaalrabi og Kaper. (Vestmænd er en Bøge
der er fortrinlig skikket for Havdug, der er
derfor ogsaa flere gode Frøstgænde her.)

Nassau Præstegj. I 443. Læsø og Havn
dykkes i Eikisdalen, men forøvrigt ikke
ligeaa lidt som Havn. Rodfrøer findes
ikke Her, og Havdugstening er ikke heller
kennet i Gaas her Alene (Køddene
i Eikisdalen nævnes ei!)

Palis. I 457 Endnu mindre (med Grændsig-
ning) drives her paa Rodfrøer blandt Alene-
manden, naar mestages Kaalrabi og Gubridde

um end her mere end i andre Frøstegjald. Kaudegjø-
ning er mere udbredt og hos de gamle Proprietarer
 og andre udenfor Gaardmandsklassen saavel paa Mald-
gaard produceres endog helt Salg de finest Frøsteg,
 som haves i det Land, ikke Ud af Frøsteg-
men og af andre Kaudeager, saa som Agurker, Rød-
beeder, forskjellig Løg og Sikker, Mus og Agurker, sa-
i den sidste Tid er indført. Lis, Kamp og Kumle er
ikke Alleen paa Faunus brønden I 46 anlagt af Kaude-
Landhus haldning og religat.

Frøstegjald har islet Kaudegjø-

Bad Frøstegjald. I 475. Kaudegjøning finder den Sted
paa Frøstegaarden og hos Landkøbbleren.

Andre islet.

Kaudegjøning I 496 Badfrøstegjald, Udgjøning af
Lis, Kamp og Kumle finder dog ikke Sted, ligesom
i helt Kaudegjøning udenfor de allerede antatte
den Kaude paa Frøstegaarden, Frøstegjald og Frøstegjald
saavel enhelt saavel den Kaude helt og hos J. E. paa
Baden, hvis nuværende nye Lis er Agropon og religat

uirksomt vil indføre rationel drift i det Hel. Om
Skensvik hedder det J. 492 at den belæs af Leusmann-
 den, en en udelagtet Gaard med en stor Haver. (Gaard-
 den er heldig beliggende og haardt, da jeg saa den) en
 temmelig stor ^{0.0}Frugthaver. Om Præstegaarden hedder
 det at den er udelagtet, godt bebygget, skjævt
 beliggende og betydelig Eiendoms med en stor Haver.
Fredd is et.

^{de Lige}
Tingvaald J 512 Med Haardtøstning er man i
 heller endre kommen i Gang uventstjænt den
 vist og her haues smaa Haver især for Frugthaver,
 blandt hvilke Haveren paa Gjennede vil er den største
Tingvaald. J 520. Paa Gjæl har Svendsviseren og Leus-
 manden omtales store Haver, som de her anlæg.
Ekstensiv den har Levinger af en gammel Etkors.
 Haardtøstning drives og det vil temmelig Faldkan-
 menhed paa alle de nævnte Steder (Jul, Sandsviken
 og Præstegaarden) og deuden i mindre Grad har Land-
 handlen.

Sundalen S. 529 Havedyrkning er indført, men end
inden ikke kommer langt ud over Byggedalen. Fra
Opdal og Horsley gaa Havedyrker til Kristiansund
og det ikke blot af Fruystraa.

Sundalen S. 537. Kalkbælt dykter her som allevegne.
Havedyrkning findes i Sted uden forsaavidt at
Fruystraa dyrkning har allerede lang fundet Sted
paa enkelte Gaarde, saa at Opdelingen især af
Kirsker til Kristiansund ikke er ringe, navnlig
paa Hoars, Flatsod og Fale. Havn dykter ikke.

Stangvik S. 548: Læs dykter lidt, Havn til egen
Forsødenhed, men Havn saavidt inden ikke
Havedyrkning drives med Kraft og Helt paa Ved-
sagsaarden saavidt paa gde Stangvik og Røkkum
men her dog ikke nogen videre Udvidelse blaaet
blaaet inden det nogen Opdeling af Fruystraa. (I
Virkelig heder alles de en lidenlig Mængde Fruy i
Stangvik.)

Hals S. 555 har Larsen & Thore Hals (Hals)
er en god Fruyt og Ude hede.

Jurisdalen S. 563. Her dyptes Linn og Humle, og det
 navn er især i Gie Sog, men Havedyets Kuning findes ikke
 Her blandt den egentlige Almue uden vist og her
 til Frugetten. Sommers, da Lusman tog sig af amtalen
 S. 560 som selv begynder og ender med Havn.

Rissdalen S. 569 dyptes kun lidt Humle.

Aare 578: Her amtales Havedyets Kuning paa Præste-
 gaarden, hos Proprietær Burchmann paa Giseth
 og hos Landhøvederen i Laurviken paa Rølvæn.
Eds i det næstfølgende hos Præsten og Lusman.

Af Krafts Beskrivelse.

A Lusman.

Felde og Markers Fagden I. S. 43

Her og Kamp dyptes vel paa de fleste Gaarde i
Felde og Berge Præstegjeldet, dog ikke i den Menning,
 at Præstegjeldet kunne foregaa og selv med disse
 Artikler. Af Humle aules kun saare lidt, og den
 mest Humle her bruges, men Kjøles vedvarende for

Kun paa de hereditaerred Familien
 Gaard findes Hauger og Fruktplantag,
 Uendst heri the et nyt Haugplantag med
 Gaardens Væsten i Tolde Haugplantag vedvæ-
 ker sig med Frugtfuldhed, Paa Brøder-
 gaardene findes kun faa Spor til Haug-
 anlæg og saer godt som ingen Frukt-
 træer, da disse uansetlig findes i denne
 Egn. Stjerner behøver ikke Tilførsel an-
 deusledede af Kød og Kjøtt, da disse
 Kædetplantar aulsi ikke ubetydelig Mængde,
 der gives vedlag Tjæret af denne Gul
 hvis aarlig Pulver er 1796 Brædder. Her-
 ved findes der kun Sted paa enkelte Gaard
 For Haugedytning og af Bærne vedst
 og et. Kapland Herregaard har en betyde-
 lig Fruktplantag og Træplantar, der
 under en delig Gaardens Raad pleser og
 aarlig afgiver flere Hundrede forskellige
 Plaster. Tromsø dykker ud Kød og Kjøtt
 men ikke Faldhammer det egen Forvidende.

Bivool er meget udbredt i dette Fjeldens
 dag ødelagde. Aaret 1812 desse uegthig Ulyg
 koo mange, hvilket Pape endnu er opreth.
 Om Hafslund særskilt beddes det I. S. 79 at
 det her er betydelig Fruerhang.
 Om Sjælland Prætorgard beddes det I. 83 at
 der til samme heres en smukt Fruerhang.

Kakkeslad Frieland og Keggers Fjeldens.
 (Tungstald, Astim, Edoteng, Rødnæs, Kakkeslad
Skilteuot og Spjeldeng). I. 94

Potatos dybtes skinnelig, beddes det (I. 92)
 og Avlingen deraf er meget udbredt under
 Ørigen, dog avles især de bedste Potatos i nogen
 Maange og til Afpassing. Almindelig
 den heller ikke til daglig Føde i den Grad
 som i Landets uegthige Egne. Om
Kakkeslad beddes det, at Potatos avlingen
 er skinnelig, men kun i Haugjord og
 Mangel paa gode Kjælder er som paa
 saa mange andre Steder endnu i Ulydely

Hindring for en mere udvidet dyrkning af denne Fed. Paa Armark hedder det, at Potatasavlingen er indført der af Burmann Sackmann for 40 Aar siden og dries nu Potatoesol. i Almindelighed godt. For Falde og Mester Fugden hedder det, at Potatasavlens er almindelig og i det sidste Decennium aales mangeslids i Mangde, enkelte Steder til Nod-viist.

Paa en Guard i Frogslads, Armark og Edsbergs Præstgjælle dyrkes Hoi, saa og mangeslids Kamp og Heunde; dog er Alman i Almindelighed kjøbt naagt af disse Artikler andenslids for. Suaa Ude. Kaage er ikke ualmindelig, dog finder Bunden ikke sej derby Suraag i Kaage-ueter. Paa Fuerphases dyrkning laage ikke Vind. Suiddelsted har en Bunde paa Guarden Benger i Toselby. den under Frogslad for saa Aar siden avlugt er ikke ualmindelig Troplend tal.

Taket dyptes paa enkelte Steder og
 trives ut godt. Paa flere Steder, hvor
 denne Handelsplant har vaart dygtet
 har man igjen optoist den med af
 Mangel paa Kundskaab an F. Herrens
 maaden. I Rakkestad aules Her, Kamp
 og Kumb, af de to sidste bekain uopp
 T. fersel, men af Her kjotes ikke utbyk-
 ligt. de Jorden er mindre bekain til den
 dykning. Ogsaa Taket aul for den Sted
 paa enkelte Gaarde. Boidene haue i
 Almin deligtid sin Kauger, hvor de sad-
 dauligt Kaugerete dyktes, men paa
 Fugtheddykning er den paa for Steder
 begynde. I Spredeberg dyktes Her, Kamp
 og Kumb i Mangel, saa man ikke luktet
 at kjote for andre Steder. I Skilvust
 aules meget Her, kjotes ikke i det samme
 sig Mangel; Kamp aules mindre og Kumb
 næsten aldeles ikke. Med Kauger til Kauger
 usen stae disse. Prækjeld. laugt tilhøyr

Skulle paa Gaarden Kaase og Tanne-
by er i senere Tid skjønnede Fruktbar-
ge anlæg.

Masse og Tanne Fjæder.

Borge, Kvaløien, Oussø, Glemming, Tanne
Kraab, Rygge, Moss, Vaaler og Kestøl.

Potatens avlingene er meget udbredt efter
Kriegen kendes det (S. 117), og endel Prædiker
har i de senere Aar læst særdeles vægen
Hind paa denne Arel, ligesom man nu
jevneligen indrømter Jordkjøber til Oplæsning
af denne Jordfrugt (Borge). Potatens avler
udbredes stadig mere og mere (Kvaløien)
Potatens avler kun til enkelte Kestøll-
ninge Tannevælder (Oussø). Potatens avler
heltagen særlig; 8-10 Fold udover som almindelig
delig paa sandig og løs Jord (Tanne, Glemming,
og Vaaler). Potatens avlingene er i det sidste
Decennium meget udbredt - ingen Mand
kjøber Potatens til Hæst, men der sælges nu
hundrede Tønder til Prædikerens stier.

paa Mas (Rasde) I Rygge er Potatoes
 indført af Laguepræsident Morten Sekel 1763
 og drives her siden end uændret, eller
 i Antik. Ulla ejlder agrar en Moss Saga
Potatoes gædes og dykes af alle til huske-
hus, men i Kaugejard med Spade, men
ikke spædet lig som Sedskifte (Kaabil).

Kauge af Fruget dykning S. 121

Naar uendages Kaaldene hvor Koi og
Kamp al er forsent, dykes paa uendages
Gaard i den isig del af Fogderiet saamt
Koi som Kamp; al ikke uendages til
egen Forsendelse, dog med den flod
Lague at kjøbe Koi, da dykning deraf
i den Krieger Priggen restig kan
til høst og det er at laade, at i Fraen-
tidens Sudkjøb deraf kan undgaaes. --
Kamp dykes agrar af alle, dog i det
Lauge og uendages kan til Stogen. --
Kunde dykes agrar af alle paa som

Heden, dog kun i ubetydelig Mængde. Hæn-
 gedigt Kuisen er i sin Branden. Tind-
 lertid havde mange Bønder i de smaa
 Aar begyndt at anlægge smaa Usti-
kanter, hvori Kval og Rødder dyrkes,
 og man søger efterhaanden mere og
 mere at gaa Tug på Hængeakder.
 De Hængeaandere er skjønt Frugt-
 kanter, hos Bønderne derimod er Frugt-
 kanter sjældne; dog gives nogle, men i
 de smaa Aar anlægtes i Raade og
Rygge Tug, med tildele gode Frugter,
 saa at enkelte kunne sælge flere Tø-
 der Older til Kjøleskeden; og på
Kvaldene findes hirl og her Frugter,
 der i Ly for Vinden trives vel og
 frembringelse ualmængde Frugter. Men
 ingen bekymrer sig om et apeltke mere
 Tøer i de udlændes Sted. I de fleste
 Egne af Fagderiet er Klimaet gunstigt for Frugterdyrking.

Om Egen hedder det 123 at den i eldre
Tid har været almindelig i Egen. den
findes endnu temmelig almindelig paa
Hvaløerne og ved Fredrikstad. I Borg Westby
har 3 Gaarde Egetov. I Røppe og Raude
findes det ukendt.

Braul drives især i Egen og Fredrikstad.
med Hæld og i Raude har de fleste
Bønder Biev. I Raude drives den
kun paa en to-tre Gaarde.

Om Ellinggaard hedder det 138 at den her
er smukt Hav.

Om Frosvig i Glemminge (141) at den
værdifuld Fugt og Ustokade.

Med disse Bemærkninger af Kraft kan
sammenholdes, hvad der i Nørger Land
og Falk - Linnæus af A. W. Nye
meddeles om Havbøgen. Det er meget
lidet. I 124: Havdyrkninger staaer i
Linnæus i det hele taget uret.

for samme tid det udviklede Tins som
 i Norge anvendtes, og det de naturlige
 Forhold saavel som Afarbejningsforholdene
 maas antages at vare gunstige. Der er
 der i herra banked. Herseende blandt
 gjort ikke ubetydelige Fremskridt i Byerne
 og dens nærmest Omegn, idet der for
 Tiden sælges meget mere af Gødtsa-
 gen end for havesagelig for faste Udbyr-
 steder. I Fabrikskald har man i de
 senere Aar blandt andet lægt Mindre
 Udforsking af Borsgeleer. De to herra-
 ske Fabrikker i Mos hænges i det del
 Havesager til Nedlagning, bl. a. Isker i
 betydelig Maatestok. I de sidste Bygde
 stann derimod Havesagteknikken for et
 langt Tins. Inaat man har overhoo-
 det ikke noget Overskud af Gødtsager
 eller Frugt til Afarbejning udenfor Amtet

Den selges vistnok for Byggen en del
 til Frøgnestad fra Udslandet, men for
 den anden Side ^{for} flere af de gamle Godekoner
 kom sig fra Kristiania og til dels fra Ud-
 landet, hvorfra dog i de senere Aar Tallet
 foruden er aftaget. Af Altesag Pæren
 indførte i Carum 1881-83 fra Udslandet
 hovedsagelig Sverige gj. m. for Kr. 3500
 til Frederikshald, for 4900 til Frederikshald
 og for 600 til de to öarige Byer. Amtets
 gartner ansatte i 1883 (Amtets form. bevilliget
 800 Kr. som Lønbidrag).

Biolen er af den Betydning især i Tid.

Af Steder med Haver nævnes.

Videns Collegiumens Park og Nordsideens

Park i Frederikshald S. 133

Kvartals Haver ved Frederikshald 186

Røds Parkvej for S. 193

Ellingrud med betydelige Park og Haver 222

Vænge Kloster 231

Torn Hovegaard nævnes i Biings Beskrivelse i Kragels
 Her er en smuk Have og deri et Ligt Gæstehus eller
 Orangeri (Torn anstg.)

Vann Skov kaldes ligeledes (S. 832): Til Gaarden
 er en stor Have forsynet med meget betydelig
 Mængde Frugttræer.

Om Rød (Biings Beskr. S. 572) den er meget regn-
 tar anlagt med Alleeer paa Siderne af Væien; Haveløkke-
 ren vander til Haven, og af de Gæder - - Haven er
 dækket af en stor Pakke og bestaar af Lilla Træer -
 ser isidlet det udsende, hvor et smukt Ligt Huse er
 Haveløkke. Terrænet er dels indomrunder med
 Sten, dels i Afhængighed liggende med Gæstene og til
 Siderne er i en Skikkelse udgravet Gange, Ligt Huse
 forestiller en Grav i Malm og er derved et Vand Spring
 derved ses i Haven nogle smaa Pæker og
 med det gode Frugttræer, deri Høst endog Apriskoven.

Ladestedet Kragstad ligger paa Torn's Grund
 omtr 800 Skridt fra Gaarden Hove, hvor et Ligt Huse
 er opført paa Pale i Kragstadsjorden (Biing 753)

230
5. Akerens Aars.

Krafts Beskrivelse

Aker og Folla Jagderi (Voolley, Aas
Kroglad, Adsodden, Aker og Aoster).

Polstros aulen er overalt almindelig, dog
drives den ei videre med til Equens
Fornidenshed. Ogaa her siges det, at Krige
bidrag til at skaffe den Udbredelse. I. S. 250.

I Folla auler Kamp og Humle kun
og det kun det eget hoiiskindende Brag
Hoi drinced saars af de flesk Jordbe-
gen og lytkes kan Arde. Gaaer andstaga
Kaal og Kjo'kneoster, hvorefter de flesk kun
Jordbe lidet, er Haugebygningerne kan
Bonden sistaar atslaa ganske tilideseat
Fuegthraer fins des kun per ukelle Gward
hvore de kan slaaet for eider Tider. Med
Fuegthraerbygning er flere Foring anstillet

paa Kroyen Trædyngard, men Efering
 synes at have lidt, at dette Sogns Skive
 er Fruftredygt knin g im od.

Af Kendelsplanter lyfter i Åkers Sogn
 og Åkers Trædyng els Træ et Kuus behold
Kamp ubetydeligt og Stunde alffor Åker,
Boudens vel Stange dygt knin g in distrakta
sig til de de Kuus skuel, Kærløst og Gul-
siddes. Paa Lydgaarden vandt om træ
Kristians for de de skjøn este Fruft-
hauger; og paa paa en en en en
Bøndegård der og i Åkers hede
Øllehauger, men Fruft er de
af de de de. At knin g Kuus haver
i Åkers og op en en en en Fruft-
haugens Åker er af de de de
Fruft for det i 1813 op en en
Selskab for Åkers Trædyng els Vel.

Finglmaskaler haves paa Gaarden
Kjirko i Uster Borum og paa Aster
Prestegaard, hvoraf den sidste vistnok
 er i sin Barndom.

Neder Kommune Fagleri I 358

Enklest, Fest, Skedsmo, Nittedal,
Lorum, Urskang, Holand

S. 351 ff. Satatos saas af udtale (Holand), men
 ikke i nogen Mængde i Urskang er den
 mindre udbredt. I Lorum er den langt
 fra at være saa udbredt; først efter
 Missionslaeret i 1812 er den bleven rigtig
 kjendt blandt Alminden. Her er der et Ud-
 sæd paa en fuld Gaard; Avlingen foretales
 tidlig om Høsten, for Fruften er saa Moden-
 hed. I Nittedalen foretages Satatos Avlen saa
 og nu, hvor den er saadig forblevet. I
Skedsmo er den i god Gang haardt hos
 Gaardbrugere og Huusmænd, men langt fra

ikke i den Grad, man kunde ønske.
 Man mangler Hjælper til Opbevaring, og
 anlægges nu Jordhjulder mere og mere. I
 Feb begynder Potaterne at blive almindelig,
 men man forlener dem jældende
 saa meget, som man kunde forberne
 Kosten. Ividt det er den ei saa udbredt,
 som den kunde være; de fleste sette dem u-
 betydelig; de synes ei mere den til
 udstagen en Kosten, naar den er først.
 I Enkelte Løkke Potater kun i smaa
 Haver og til eget Husbrug. Den uirk.
 samme Almindelighed som den med
 Fladby Skal kan bidrage til at lade
 Folk at dyrke Potater.

Høvedlingen er allerede udbredt og udbredt P. 358
 allerede tilstrækkelig til Fagderichs Formid-
 led, naar ikke uheldig en indbræff. Denne
 Aal vil være saa meget stærkere, da enhver
 Husstand nu almindeligvis ikke alene mere

Klade dens Tynde, men endog til den Tynde.
 Jørgen sam affet en halv Skjæppe
 Løifris Udsed sam en Del af dens Løn
 Højet Hoi og tilvirket Lørdet kan endelide
 afsettes til Gjødningen. Paa Kampeval
 lægges mindre Vind, dels fordi man får den
 at Kampeval findes mere Gjødning, end man
 kan undvære, og dels fordi man ei kjender
 anden Virkelse af denne Plante end til
 Stro og Sædderens - Arter, hvilket man
 almindelig lader sig vise med den bedste
 Sort Puggen. Fiskerne forsøge sig med
 Kampeval paa Kristiania. Hverde dybtes
 overalt, men ikke i tilstrækkelig Mængde;
 dog synes Kampevalen at have været
 næsten Opium-brønden i Fragens Arne,
 under Løren, hvorfra man ikke alene forsøge
 nogle af Vaboklydrene med Kampe, men
 ogsaa afsette i smaa Partier deraf til Kristi-

arie. Hængevesent er i Almindelighed længe
 vilde og indskrænket sig mest til Kæl-
 vester og de sækkede Polsketter, som dogtes Quind hos?
 dels i smaa Hænge ved Gaardene, delvis
 indjærdes i Sækketøkke paa Markene.
Fortuendte Skoleres Jern og Stæde
by Gaard er betydelig Hænge, hvor man
 aaler Hængevesenter til Sælg og har samlet
 med sit Eksempel som med et uddelt Møde.
 til sine Næsten Udtaget meget til et ud-
 kende Hængevesenters Dykning blandt
Plebeskanden i Euekat. Fruytheser af-
 deler ikke af Prudente uagtel. udbilled.
 Forsig paa Gaardene Debley, Fladely,
Euekats Træsgaarde o. H. H. uise, et
 Fruytheser paa denne Kant af Fagderich
 kunne gives. I Uorskag og Holand regnes
 der med, som en mangende Erfaring har
 vist, klumalt at ude ugenstigt for Fruytheser.
 Inddykning.

Gjens Romanike.

Gjertvins, Nannestad, Ullensaker, Sar-
Lidsvald, Hurdalen

S. 446. Potater Avler her i Krigsårens
og efter disse tiltaget; dog yndes og bruges
ikke Potater her saa meget, som i mange
andre Egne af Landet. Men kunz Lerjord er
velle ikke gunstig for denne Saad.

Her dogtes overalt i Fagderist og i de
fleste Sogne i den Wangde, at man
undgaa at kjöbe deraf fra andre
Egne. Kaanz ville mindre, men deraf
er ogsaa Brugen mindre. Stund dogtes
vel, men ikke nok til Husleker. Saa
Kaanz dogtes mindre her den Egne Bruder
inden ikke faact Suag, og for Fugl-
troers Opdelning legger det hoversende
kald Klima manz vankeelig beder i Uden

S. 443 af enkelte Gaarde naar; Prostus med en
smaak Allé (Ulrick Chor Kraas baed her uzen).

Hovin d (Ullusaker). Torus Knudsengaard tid-
 ligen: "Den uersunde Eien har anlagt en
 stor Ute og Frukttræer med Gaarden" (S. 446.
Eidsvold Bevælggaard S. 455 har en stor
 og smuk Utehave, til hvilke Adgangen
 er gjenne en smuk Allé

Töben og Hjölberg, siden 1812 till. Univer-
 sitet Den botaniske Have 72 Maat
 Tanken med den var oprindelig at den ikke
 skulde være en botanisk Have, men
 agtes gjere til skouskisk Plantning Forsøg
 og desuden gjere som offentlig Park for
 Kirkegaard. Udsfor er der indrettet flere
 Læplasser og smaa Prækabser samt anlagt
 flere Alléer i og udenfor Haven. Haven
 er delt i 10 forskjellige Kvartaler og et i
 1814-18 oppført 60 eller 65 Læplasser
 der er delt i tre Rum nemlig et Koudserver-
 hus eller Frigidarium, et Tepothus eller
 Tepedarium
 H. Helmers Kirkegaard omtales S. 291: 4 Mus.

trækter med tilhørende Haven

Den Ladegaarden N. 308 hedder det, at den
har skjønne Bygninge og en stor og god
Have.

Fragten N. 311 har en smuk og meget
arselig Havebygning med vidløftig Uthens
Bygninge, Frugt- og Udkøbe og forskjellig
Anlæg.

Uthvald N. 312 med skjønne Havenlæg
med nogle Prægen og Strikhus og
en vidløftig i engelsk Stil anlagt Park
Se Neumanns nye Collets Landbrug jern l.
og John Collet som Landmand.

x
"med Haven og indvi
prægtige og Gaarden
alts, hvor der findes
i yppigste Overflod alt,
hvad der udgjør skjøn-
heden i en god fransk
Have i det nordlige
Europa. (Præm)

Bagstad se N. 316 N.

Skjøn N. 325 har smukke Havenlæg.

Lian N. 327 har en med Bindefforden
og Læng med sammen med ad Bjergets Side
i straa Plan anlagt Have eller Park med
nogle flere og Opføddinger; i Parken er
Frugt og Udkøbe, Spadseryng m. m.
N. 333. J. B. Grauer oplyste de Gaarde
som er Haven

af Kongen Land og Falk, Akershus Amt,
 Hidsølle

Hidsølle Vest S. 120: Hovedbygningen er om-
 givet af en Liden Park. Paa den anden Side
 af Hovedsæien ligger Jordene et Aulag Soro-
 skenskerke. Det var Staatskøge af præst-
 faldt Træer med Gange, der alle samle-
 des i et Punkt. Det er alt ødelagt for nu
 et Par Menneskealder siden

København S. 217 Alleen blev nedbrudt af Lige-
 Træerne i Haven austru. 1840.

Lid i Høland S. 207 er smukt beplantet
 og har en stor Have.
Astors Parkgaard 208. I Slutningen af
 forrige Aarhund. var Jøhan Vogelius Præst i
 Astor. Han gjorde meget for Jærtdyktningen
 og Træplantningen paa Parkgaarden og i
 Kerkedet Jærdsigt. I Beg. af Aarh. var Dr.
 J. Neumann Præst her.

Nybo. S. 249. Grauer Bjølls Gaarden 1801 af Heden
 Auker og gik i Sjidsen for et forbedret Jord
 Havedyktning; den var en af dem, som

først des Pabels destruktion i store Udstrækning. Man lægger den universale Nadelbygning + 1819. Nav. Ege Brodtkøb har udsiddet og forstjæmet Hovedgarden bygningerne og Parken

Parus Vask S. 250 Hovedgarden er en smuk Bygning med et lille Parkanlæg. I Parken er en Heori

Se om Pragstad Bogstad S. 268 Parken, hvor der er
 Nings Bøker 1855 betydelige Drivhuse, udsætter sig med store og smukke Træer, navnlig er der mange prægtige Granbæer i den nordlige Del. Tilhørende for den nordlige Beliggenhed og det temmelig udskaarne Klimat er der flere store Bøge i Parken. Blant sjældne Træer, der udsætter sig, kan nævnes en Pinus cembra, der skal være den største i Skandinavien. Og saa enkelte Træer af Slægten Pinus strobus udsætter sig med sin Storhed. Mestbetalt er ogsaa en Pinus accidentalis.

Ulleren S. 270 og Grøden. Her er en gam-
mel Park, som stiel var anlagt af Peter
Auker, der eiede Gaarden og d. den 1832.

Vekkesø Park indenes sammensat

Bygdø Park. den fandtes, ved det, 1799
i Haven Veiranger, Fersken og Aprikoser.

Fragner, se Bygdø Park. s. v.

6. Buskeruds Areal. (Kraft)

Ringerike og Hallingdals Fagter.

II S. 299. Paa Ringerike glade Bygd antas
man overalt Hoi til Husbehold og Kamp tildele
ogse. Husbekangen for den mangesked i
denne Ege, og fra Sagvedalen selges endog
lidt Husb til Naboeggedem. Ustikangen er
ikke ualmindelig og selv Husmand have
smaa Hanger til Raal og Rødder. Kirse-
berz og Bløtser have mangesked og ga
adskillig Huder selges Frest. - I Hallingdal
dyrkes meget lidet Hoi, og hvad man deraf
behøver, naar kjøbes fra andre Egne. Kamp

alles mere af, men ikke til Husehø. Kun-
 skaberne findes med mange Guarde i Flaas
Atmer og Nas Hovedroge samt Trope og
Gol Sage og alle Sage salger meget
 Kvalite uventlygde.

Om Potatos Aulinger hedder det, at den i
 de senere Tider især siden Krigens Begyndelse
 er ualmindelig udbredt i Ringerige.
 Om Nethingdal: Potatos aulter i alle Sager.

Buskens Fagleri

Potatos Aulinger meget udbredt i Sigdal
 i Eker og Lier drives den med Hlid og
 ikke saa afsatte Potatos uventlygde
 i Rinken og Nerum er den mindre, dog
 i gode Aar høster udmærket, hvad den behøver.

Kvaliteten i 361. I Sigdals Parleyjald

dygtes Hvi og Rømp i det Sæne, men
 ikke nok til Bygdenes Fornis udbredt, Kvalite
 derimod aulter endog til Saly. Kvalitet det
 kalde Kivna her vil tillade Fragtheds h.

ring, vil tiden vis, da man i Aarene
 1812 og 1813 har begyndt med Alldeners
 Oploknig paa Præstegaarden og nogle
 andre Gaarde. Kirkestræen kaldes, men liden
 sjelden Frugt. Af Haugevæster anlæs Raabær
 til Høstebær og Høstkaal hos de Formænd.

Paa Modum og Ekus dykkes Høi overalt
 dog ikke saameget, at jo meget deraf man
 kjender. Hauge er ualmindelig. Høi dykkes
 for det Meste til egen Formidlet. Hauge
 og Frugthøi. Dykningerne udkendes, uafset bli-
 maet ikke synes at være det gunstige for
 den sidste. Modums Præstegård gjald, har
 været betydelig Frugthøi, den er paa
 Modum Præstegård, anlæg af Provst C. Teit-
 sen, den anden paa Gaarden Krebbek
 af Proprietær Hans Ousted. I Liden anlæs
 Høi og Hauge af de fleste Bønder til Høstebær
 Høi derimod dykkes kun meget lidt. Med
 Hauge og Frugthøi - Dykningerne slæes det maa-
 delig til. De Frugthøier, man fra eldte

Tiden har haft i dette Præstegjæld en vis
 for det mindre forsmået og forfaldne. I
 Røtter og Hæmmen aales af Hoi ambrosial
 hvad Præsten behøver; af Hæmmen aales
 mindre og af Hæmmen større Lidd.
 Med Hæmmen gæns det længsomt
 kun enkelte lagge nager. Vind deropas.
 Fruktose er en Gjeldsbæd.

Nammudal og Sandvør Fjæders.

Tatatas aalingeren har viltaget og en Mængde
 Tatatas afsattes ved Kalmsbrand og Hæmmen.
 I adskillig Fald er 12

Hæmmen J. 504 Hoi og Hæmmen dygte
 Præsten i Sandvør. til egen Forordtæd
 og ligeledes Hæmmen; men ingen lagge egen.
 derly Vind paa Hæmmen eller Fruktose dygte.
 ring, dog aales Kælbæd og Hæmmen har
 de Fløsk. I Nammudal aales ligeledes ejeren
 hær Gaardmand lidt Hoi og Hæmmen, men
 ei tilstrækkelig til eget Forbrug. Hæmmen

Lige det selvt paa udbildt faa Gaarde og Aulder
 deres er høist ubetydelig. Kaugedegning be-
 kræfter man sig kun lidt om; thi kun et-
 kille Bønder have smaa Kauger, hvori
 noget Røskaal, Kaper og understiden Gullerid-
 der dyrkes, men sjelden naar nogen Fuldhou-
 nendes, mest af Mangel paa en rigtig
 Dykningsmaal. For Frugttræer synes i
 Gærst Almindelighed den stærke Frost
 eller Løfthast ikke gunstigt i alle Fald.

Konperud med Planterkale nævnes I 244

Om denne og Veibarn se Beskrielsen
 Aukt af Vibe I 243. Man efterser!

Gaarst I 286 med Planterkale.

M.

7. Søndre Bergenshus Amt. Kraft.

Potatos Avlingen indført omkring 1760 af Trankena
 H. C. Atche og T. H. Hertzenberg, men det udfordret
 i de sidste 30 Aar at Potaten har været dyrket
 nægtedes af den Mand til eget Brug
 Højsaaren Jørgen meget Ulykkelig af
 denne Brug, der nu udelukkende udgør Almannens
 Gjenside Føde. af Nordens, Tynde, Kjøbenhavn
Fjeldberg og Skamviks Præstgjæld er den
 mest udløst - mange mindre Tønder afvek
 des nærlig til Bergen, hvor de fra Nordens
 Fjeldberg hængende foretrakke for de kollektive
 i det egentlige Hardanger er Potatoløse
 mindre udløst, den mest udfører hvede
 saadane fra Buis dækket med det Naal-
 ralle, Kæper, Guldredder (Bestet er fra 1809)
 Hændering ^{IV} 457. Høstningen er lidet udløst
 i Søndreheralden og Hardanger. Man meget
 enkelte Præster alle til eget Behov. Under
 Krigen lagde man mere Vind paa den, men den

aflag efter Krigen. Man fandt det ikke svarere sig
 Hæng dygtes alle; under Krigen begynde man
 Hæng alle paa enkelte Gaarde i Suedhord-
 land, 3 Ar dygtes Hæng paa 10-12 Gaarde
 5 à 6 Bøer i et godt Aar paa hvo. I Naradaa
 ger lagge man mere Vind paa Hængaalen.
 Mest dygtes Hæng i Vikar, hvorfra meget
 udgik. Fiddlerer var der meget mere vedhødt.
 Hængdygtningen indskrænkes sig til lidt Køl-
 vali, Naper, Grønkal og Gulvridder, hvoraf
 enkelte Bønder kunne afstikke smaa Partier.
 Fugttsaal har man derimod læst mere
 Vind paa og for denne er ogsaa Kjøvald
 inde i Fjorden som fuddelagtigt som ogsaa.
 Heds i Landet. Paa de fleste Conditioner.
 de Folkes Gaarde haves Fugttsaaler; men
 kun for Bønder i Suedhordland have
 tillagt sig alle og Hisselsaalerne, meget
 dog i de senere Aar læst til Fugttsaal.
 ring har udledt sig meget i Horden og

Også Præstegjældet og sognene mere og mere
 at tillægge. - I Nordtjens Sognene kan
 Bønderne foruden i Hindesbøl og Ullens-
vangs Sogne af N. og i Ulvis Sogne af
Grænne Præstegj. allerede længe tillægge i Tiden
 længe megen Vin og paa at plante Alb.-træer.
 Ris og Blomstret, saa at mange
 Bønder især i Ullensvangs Sogne etc. (efter
Hertsberg).

Nordtjensland og Vas

Aarslad, Ashorn, Lund, Fane, Karus, Havnen,
Maugen, Lindes, Kosanger og Vas.

4.60] Potatoes Avler tillæg meget under Krigen og
 er foruden i Tjellingsd (Nordtjensland)
Potatoes Avlingen er i d. to sidst Deem
 meget udtørst (Vas).

Hø og Korns dybde allerede ikke her i Fjelds
 naar man undersøger, at næste udtørst i Vas
Præstegjældets Karvedage kan udvise uudtørst
 Hø. Kun kan findes næste hø i

Nordtyskland, da man først og fremst i
 Slesvig og Hærager fandt, fornuftige.
 lig i den til den sidste kendte Maedel,
 eller meget Kuml, og paa den i Kuml-
 eller naar nokrest, inde i min af Nordtysk-
 lands Officerer, at man derfor afledes en ikke
 ubetydelig del Kuml til de omkringliggende Byg-
 der. Hos de egentlige Bønder findes der ingen
 Frugt eller Urtehave, at imidlertid Frugt-
 have og paa den samme ligger ind i Jorden,
 ser man paa Nordtyskland og hos andre
 Lande og udenfor Brandsteder, ligesom
 ogsaa mange Lejgaard omkring Bergen
 findes skjønne Frugthaver. Ved Nordtysk-
 lands naturlige Klimat ikke at tænke
 paa Frugtbarhed og ogsaa de fleste Steder i
 det nordlige og sydlige for de fleste Frugthaver.

Om enkelte Gaarde omkring

Nibe i Skandinavien, gammel Lejgaard for
 Præsten og Lovskriver (privat Gaard.), har en meget

S. 499.

god Frugtbaer og nye Husmandssteder,
 tillids ogsaa Jorngæde med Frugthaugen.
Kalou's Kloster (S. 503 K). Herunder Enev
 en af Kongens driftige Landmand, har
 betydelig udvidet Gaarden dygtigt Areal
 og udfløjet tuende Fugtprognat til forhen
 idelliggende Steder samt paalegt disse
 at oparbejde Haugen, hvortil han selv lever
 Frugtbaer. Han har ogsaa selv til Haug
 opnyttet et stort Stykke Mark paa omkring
 2 Td. Land og beplantet samme med en
 Menge udvalgte Frugtbaer, der oplostede og
 forsolgte paa Stedet.

Paa Gaarden Valla i Eids Fjæ står en
 gammel Eg 12 Aln i Omkreds.
Oringgaard paa Stord (S. 516). Herunder
 Enev har anlagt en betydelig Frugthaug
 ligesom han har forkjømt og forledet Gaarden
Styng (S. 519). Den Okaere er gode Kogelysten.

Ernstskov i Oakeskov (S. 322) har
smukke Kaugraenlag.

Hovland (S. 430) gammelt adelig Sædegaard.

Her er indt hilleag, tredde del, uden en gam-
mel massiv Bjælde og en Frugttræng med
fuldstænde markbegraede Træer.

Fuse Sædegaard S. 545 har en temmelig god
Frugttræng.

Njundal i Kvalundsdaalen har betydelig

Haselbær (S. 549)

Horvica i V. Kirke med gode Kaugraenlag S. 569.

Sæen i Fane (S. 634) har en anseelig

Bygning, en betydelig Kaugraenlag med Orange-

er, Bælgtræng og Fiskeblomme.

Wilde (smul.) har smukke Bygninger og

en god Frugttræng

Nakland, Thier W. Rorow, den har anse-

lige Bygninger, smukke Kaugraenlag (S. 638)

Uf Vibe S. Bergvolden anføres:

Lepelkøster i Os S. 347 vil Gaarden her er

en stor Have med mange smukke Træer. En

Landsbygning i Jær 1895.

Dea Uluu har Staten i Plankeskale
 auligt 1875-80. Lænnen 40 à 50 000 Plank
 om Aar, hvilke for den største Del udplantes.
 Statens Skov. S. 350.

I Færre (S. 359) har vi Apeltæne og Skud.
 med Landtænkstole og Plankeskale. 7-10 000
 Lænnen aarlig, heraf omkring Halvdelen plantes
 paa Gaarden, Resten sælges.

Tælle i Jøndal (282), her er indtil nylig en gammel
 Bisk, som man afede til

Kransen i Gylster bekjendt for sin Kassekrog, udvorn
 af M. Schenkel.

Lærkloster. S. 347 Til Gaarden hører en

stor Have med mange smukke Træer

Jøndal: Marsjøndal (S. 407) har en smukkelig

Fæst, sammensværet af to.

Lindaa (416) med Kirken har staet en Lærker,

skov, store Biddes er apparon.

Præstegaarden sendes; her vokser Bøgtræer

I Præstegaarden Have, hvor der er mange
 og smukke Træer, findes et af de største

Alletraer i Landet. Det lides plantet i syftra
Hundredt naale og syftra og Carex uctum Frugt
Ose i Alversund har den nordlige Prøgestos i
Landet; den saer sig selv. (S. 470).

Herlo's Præstegaard har Haue, hvor der er plan-
tet Gran, Bøg og andre Træer, deriblandt et
stort Asketræ

8. Stavanger Amt

Efter N. Strøm Stavanger Amt udtæres
Landet Herred. Egentlig Hævedygtning findes der etke-
Sted, men paa flere Gaarde fæmmentlig ligger
Lundebrandet drives naale Frugtfaul og af
Allet og Carex selges aarlig for naale Hundredt
Krauer til de nærmeste Prøger. (S. 198)

I Sagvold's Herred (S. 193) drives naale Frugt-
faul paa flere Gaarde, ligesom Sauten for
Hævedygtning er i Stigende

Om Hilland (S. 210) hieldes det: Paa naale Gaarde
drives lidt Frugtfaul, men forøvrigt er Hæved-
væsent uden Betydning.

I Haarværes Herred (S. 224) som Amtets største
Gaard med 2 Haue. Paa Niscum og Hobæk-
stad store Frugtplantninger.

Sandveds Planteskole N. 252 anlagt 1868
 med størst Anlæg af denne Art, omfatter 1/2
 Maal, selvsø anlagt omkr. 1/2 Milion Planker.
 Alle Sædskaber udgjorde i 1883-84 14,5467
 Udgiften 3734

Holland. Tjeuland med store Tilplantninger
 Udskæringsanlæg.

Høls Herred (N. 270). Paa enkelte Gaarde findes
 en del Frugttræer og af Alder og Hirsolde
 træer der der er en ret stor Udvalgt for nogle
 Hundrede Kroner.

Nerstrand. Ns. Nerstrand N. 348 For Hovedgærdning
 og Frugttræer har Herredets sydlige Høje
 en gunstig Beliggenhed med Ly for de stærke
 Vindene og Nordvestvinden og denne Planteskole
 er derfor ogsaa adskillig udviklet. Navnlig
 findes der paa selve Strandsidet Nerstrand
 en halvrig Skovling af Hæder, hvor der findes
 Frugttræer og Bærtræer i bemærkelig stor Udstræk-
 ning dog her forskjellige Grønsager til Afgrøning
 i Skraanger samt en Myrskov, af hvilken
 fremvokser langtude Vand ("Myrskov"), der

uavsteg selger i Bergen. Flere Familier har
set kaubdingelig Afsættelse af denne Kave.

dykning

Sjonesø N. 352 Landen for Kæddykning
er endnu ikke stor og de gamle Fugtstæder
befin der sig i Forfald. Man bringer der
endnu indel Bæstesk (Stikkulose, Toller,
Ribe) til Slaverne

Fiske N. 355. Til Hækning kan man se, at
den drives lidt dykning af Fugtstæder og
Bæstesk og af og til indel Akle, Bæst og Bæst
til Slaverne.

Ardal N. 459 Den enkelte Gaarde drives lidt
Bæst og Fugtstæder.

Hjelmsund N. 365 Kæddykning staaer paa et
meget mere gunstigt Stedpunkt end almindelig
deligt og dykning af Fugtstæder og navnlig Bæst.
Kæddykning drives i ikke ganske ringe Udstrækning.

Derbyr maner Kæddykning paa Kæddykningerne som
meget smukt og Gaarden Kæddykning med store
Kæddykning.

Jelse N. 470 Kæddykning af Fugtstæder er

i Almindelighed af Liden Betydeling. Paa enkelte
Gaarde navnlig Jelsø, Præstegaarden og Berckmann
har den dog ogsaa gammel Tid skiskoret Frugt-
kaver og paa enkelte andre Steder er saadane
nu anlagte i nyere Tid. Ofte ser man end
Paafluekniv og (navnlig Tjukkeltor) blaar en ikke
Liden Sukkorskilde for de mindste Gaarde.
Om Aaret i sin Almindelighed siger Prof.

Haarbedydelingen har her som andre Steds
tidligere været forsaet, men udvikles sig
nu mere og mere til en almindelig Betrust
med mange Gaardsbrug. Høstning af Guldrød-
der drives saaledes i ikke ringe Udstrækning
paa gode Gaardsvoldsgaarde paa den
jæderne Bygd navnlig i Kaalund. Skatellig
aalter paa mange Steder navnlig paa
Karnsøen og Sjæmørsøen saavel som paa
Skandsøen Aberstrands af hvort Skandsøen
derafalkning den største del ligesaa gammel
Tid har været sin udmærkede Sukkors og
Sølg af Kaarnsøen og Grovsøen. Kaalund-
bedydelingen her tager sig adskillig op isa-

indelte Steder paa Jaderne og Raal sole
 paa mange Steder til Salg navnlig i stor
 Udstrækning paa Hvitingsøerne. Og saa for
 Freyphæalingen frembydes flere Egne i dette
 Aars gunstige Betingelser. Udytningen af
 Bærskothe drives ogsaa i ikke ringe Ud-
 strækning i Hjelmsland, Jelsø, paa Sjæne-
øerne og i Nerstrand og betydelig Mængde
 af Bær frembydes herfra til Kjøb i Sto-
aarups. Kær og skine Freyphæer
 Uller, Bær, Blommer og Kirsebær findes i de
 fleste af Skånes og Preyphæer i den Herred og
 Freyphæer uanfæktet her i Regelen med Tulser-
er, idet man der for Skåne kalder Lyder
 mange Tønder til Udplantning, dels Frøder
 med Padning de mere udfærdige Tønder. Man
 skjønner Aarets Lanthus haldnings selskab her
 uend virksomt for at optjælde denne Be-
drift, saa den meget mindre tilbage at ad-
 sette, da flere af disse Preyphæer frembydes

Juldet var heldig Vilhous med Kungen
til Varm og dog som andre Distrikter,
hvor Jacob Paulsen er bleven af stor Vigtig-
hed. Endog Valvidtæret giver per. Aarsbrand
hverdag med den Frugt og selv i en saarede
Bygd som Hjelmslands næsten skal det
ikke være nogen Sjældenhed at finde med den
April Maaned.

Jædernes og Sels.
nu Færdig.

Efter Krafts Beskrivelse 4de Del S. 65 ff.
Potatos Aodlingen, der har været ukjendt i
omkring 100 Aar (altsaa fra 1765re) drives
med Flid og lykkes godt. - - Endel Potatos
afledes fra Jæderne dels til Stavanger, dels
til Bergen og Kristiansand; Afledningen vilde
have været større, dersom man havde hedet
Vær. I Danmark var man gjennem en Del
Potatos lidelig, for at kunne selge Gøddingen
om Høsten i Stavanger.

Kunne fra Branden gives sig af med Rodent.
Kunder Krigen prøvede man at dyrke Køl, men
det førte i til nægt. Høsten var udmærket

mindtes dygtigt. Hunderneer haves kun per for
 Skuden. Per Jaderen er det ogsaa umuligt at
 seeste per Hunderneer. At mange Almue maa
 have arulegt mine Haelkunge, er alt, hvad
 der er gjort for Raage dygtninge. I det Tids
 af Almuens Distrikt er Almestet i gulemb
 ugunstigt for Fruyths dygtninge, og man kan
 i Pakke Hovedroge iser per de saekalste
Sandsmaets Gaarde med Fisedals Omdet,
 Althaaer i uummelig Maange, der bare god
 Fruyft. Ogsaa i Lunds Lagne haves per nogle
 Gaarde ikke faa Althaaer, ligesom i Hestebalds
 Lagne adskillig Blamuehaer, som bare et
 god Fruyft. Salskdygt anerkning Saggeneds
Presteguarde og med til Saggeneds Prester
 synes ligeledes at vere vel skikket til Fruyft-
 Inders Dygtning. Per Presteguarde haves er
 ikke ulikelydelig det Hisschaer heder saakulsem
 adskillig faa Lede Althaaer, der bare over.

flodig Frukt og paa en Gaard lige med
 ved Siden paa man en stor Del god
 Kisebaer. Ved Siden lykker Fruktbaer
 eller mindre og blive som aften sygdelig
 og paa faderen lilla Faraas og Effenaar
 Gennem Fruktbaer ikke at komme til
 Kisebaer, ligesom de ogsaa i Mos, som ved
 dem i delig Fruktig ved legger sig paa Skan-
 nen og Gennem farsesager, at Tiden
 uddø eller betredne, forud de var nogen
 Fullkommentid. Det kaldes i Gjensidigt Sagen
 iser paa Affaldsgaarden endel ret god
 Kisebaerbaer og nogle Alletbaer.

Ryske Fruktig J. 135 ff.

Det er altingen er almindelig uddøet
 iser siden Agerbruget blev Fruktig
 Landerbaer. Hvi og Kamp dypke saagat
 som ikke. Medet Prigen begynde man at dypke
 Hvi og Kamp, men det opgaves snart, da man

ikke forstod at behandle dem. Derudover er adskillige
 Kjøpke Stormen til Hinde for Kampassen.
 Kunne dog ikke agere dem lidet; dog gives der
 i Suldels Sagen medel Hæmskænge. For såvel
 fornyes man for en stor Del med Hæmske for
 Hæmskænge. Hæmske- og Fængselsdygtigheder er i
 Almindelighed med Fængslet; Men den egentlige
 Hæmskedigtighed er ikke den herom de Andes
 Sag. I Nerstrands Prædijald bestyrelser man
 sig dog temmelig meget dermed og med
 meget Held. Forskjellige Sortes Rød, Gøderød,
 der, Bønner, Pellerød, Paskvatter med flere
 Hæmskænger avles og det herom de Prædijald
 Nerstrands Bønder, ialt 25 Familier
 er man sig formentlig af Hæmskedigtigheder
 da de findes foranført Vedtes avl tillige
 en Mængde Tivian og Kræmmeret det Uffier
 sel og destillere af sidde Ud liggende
 Vand, som afsattes til Bergen. De almindel.
 lige Hæmskedigtigheder ligger overalt under Hæmske

ved ved Kærside. Men Fuglha Aalting er
 naturligen ikke at lade passere, hvorvidt
 vilde Jæger vil trives. Dermed er Klimatet
 i Fjorden ^{med} ligegyldigt for Fuglha-
 Aaltingen. De fleste Fuglhauger findes på
 Skandsødet Nærstrand, der har en betydelig
 Beliggenhed med sig for skarp Anden og
 Nordvestvind og anden for den sydlige
 milde Luft. Her dogher alle, - Pære-, Blomme-
 og Kirsebærtræer og alle Velvidtræer
 her atter under Fugl. Dermed har man
 Fuglhauger på de fleste Gaarde i den nord-
 østlige Del af Hinderas Kærsgaard og over-
 alt i Hjerner's Løge, i hvilket erdel er
 på adskillige Gaarde Hauger med 50 indtil
 80 Fuglhauger, Og på Fjords hængler
 findes i den senere Tid anlagt smaa Fugl-
 hauger. Den fjelse Bredgaard er en værdig
 Fuglhaug og på adskillige Bredgaard

i Jelske Løge findes god Anlæg til Ude
 og Frugtmarker foramenlyg paa Gaarden
Brekken og Jelske. Ligeledes her man paa
 nogle Gaarde i Hjelmulands Frøbjergs Løst
 Viid paa Høvedstøttingen. Saaledes er paa
 Gaarden Brekken i Jelske Løge anlagt en
 Frugt og Udehave i det store, hvorefter
 Frugter og Hjelmulands til Høvedstøttingen og Frø-
 søkter rundt omkring i Fogderiet. Ellers
 her man paa Gaarden Staden Humborg en
 behyggelig Frugtmark, der fremdelat sin Behy-
 gghed og gode Jord kunde tilværelse
 de fine Frugter, den er af 1896 den
 Frøbjergs og saaledes fremdelat den store
 Have i Skiftet. Der er den i den senere
 Tid af Mangel paa Tilage høist forfalden
 og tildeels ødelagt. Ligeledes er der af sit divant
 klæde bekjendte Løge Fjord saaledes paa det
 skillede Gaard i Høvedstøttingen, hvilke begge an-
 gives af den Fjeld, i Staden Frøbjergs

en paa nogle Gaards gode Stierleser Rauger.
 I det Nle synes Sept til Fruyths Aulinger
 at være i Tilbage.

Af ukalte Gaards navne her: S. 19/
Kaargang, der i lang Tid har tilhørt
 Familien v. Kragb, og er en af de smukkeste
 Gaarde i Røffle - Jordene her er i
 Terrasser med Heder. Gaarden har en udt.
 Egskov og Birkeskov, en stor Fruyts-
 have paa 8000 Kvadraten og en
 fra Søen opgaende 300 Alen lang Allé
 af Bøgtræer samt en Bøgelund ved
 Søen.

Norsland, Skumbled, se samme

9. Fratsbergs Amt. Efter Kraft
3^{die} Del.

Noru Tilmærken og Raubde Fjelds I 51

Hvi dyles mangstedt i det Smaa, men
Kamp og Raubde mindre og mest i de
Lønger fra Hjøb. og Raubdestedene liggende
Egne; imidlertid hanger man allervælt til
Landskjøb af disse Artikler andnødet fra
Lundel skjønn Fugthanger haves per ad.
skilleg Gaard i Raubden af Fjelds
Hjøb. og Raubdested; dog er disse mest an-
legte af Jordhønger uden for Raubdestedene
og det er kun per enkelte Raubdegaard
man kan lægt sig efter Fugthøval. Smaa
Ude hanger er derimod almindelig i de
med Høsten liggende Egne og man kan per
Lundel Stedet opløst Gaardene.

Gum Tilmærken Fjelds I. 139

Hvi og Kamp adler allervælt i Fjelds, men
ikke i tilhøkkelig Maange. Kamp dyles isa

sjældne. Humleavlen er utvetydig, nægtes de
 maatte kunne drives med Fordel. Humle-
 Brøget er aflaget, de Brøget af Jll er aflaget
 siden Prædicensbrødet vil ligge. Høvedt-
 ningerne er kun i sin første Brand og de
 fleste Brøder gjøres heller ikke Nydelser
 af Høvedt. Hvad man her har af Høvedt
 er som Indtægterne paa 30-40 Kvadrater
 til Rest af Høvedt. Nogle Høvedt eller
 almindelig Høvedt ses ogsaa undertiden
 paa et lille Stykke af Agrene. Den høvedt
 Vegetation i de mange løstliggende Dal-
 ninger viser, at Klimatet nægtes Sommerens
 Koldhed ikke er. Fugtbrødet nægtes
 og det synes ogsaa, som Fugtbrødet
 i Fagernes her. Høvedt gjøres mere end
 Høvedt. Sædvanlig er at skille Høvedt
 Høvedt i Høvedt Høvedt og i Høvedt
 er for næsten de Tid i det mindste 9 Høvedt
 Høvedt i Høvedt og 5 i Høvedt
 her Høvedt. Nogle forer ogsaa i disse

67

Indkjøbt ved Betaling af Kopulering af Jordele
Frasortene. Apt. Kamilliasad Nels Wamberg.
som var Lorensk. i G. Telenmarken fra 1782
til 1800 udmislet i sin Tid megen Omtæn-
sel for Kirkealms som Kaugerassens
Fremme i denne Egen.

Om Trisek i Lændal hedder det I 183
et Vegetarium er meget stort og de fineste
Kaugerarter og Træplanter kommer til Norden
Sundhed i Alen I. 175 i Hvidersidtr.
var Lorensk. N. Wamberg Gaard; den har
den største Træplang i Fagdenich.
Mosen, i Hvidersid, tilhører tidligere Fagden
Comand, har god Jordvæi og en god
Træplang.

Bø eller Fremde i Bø Løge, Holde Præstegj.
(nu Bø Præstegj.) har en ualmindelig skøn
Træplang I. 111

Melum i Gjerpen I. 83 har smukke Byg-
ninger med en smuk Hauge.

Muenstad, tilh. Carl Møller Kjøben. i Borgund,
i Gjerpen, smukt beliggende, med en vidunder-
lig skøn Hauge. I. 81

Wille i sine *Oplegsels* om *Salmate*
 udtale *Kuideride* *Prægaard*. *Ligeaa*
Sammund *Sammund* *Morgedal*, som fik
Saukholdningsselskabet *Naamie* for *Forles-*
singer *jaa* *in* *Gaard* *1785*. *Alaa* *fier* *des*
her (*i* *Morgedal*?) *sam* *har* *faaet* *des* *Sam-*
holdningsselskabet *Naamie*, *des* *det* *Prats-*
bergste, *og* *har* *isaa* *Patato* *Arten* *her* *konst*
i *stak* *Drift*.

Om *Triset* *i* *Laardal* *bedder* *des*, *et* *det* *er*
et *af* *de* *smukkeste* *Steder* *man* *kan* *forestille*
sig, *har* *ikke* *alaa* *en* *smuk* *Bygning*
men *plaaent* *Gaardsrum*, *en* *vel* *Kaag*,
en *deilig* *uden* *Lund* *af* *Loe*, *Lind*, *Roge*
og *Aak*. *Y* *Kaag*. *fier* *des* *den* *Fruer*
og *isaa* *et* *Rouche* *her*, *sam* *jaa* *de* *uden*
Greu *her* *Rouche*, *men* *i* *Toppen* *deres*
af *det* *bedste* *Plaz*. *Man* *uudtale* *des*
en *Urt* *Grass*, *hvoaa* *Kraauren* *eller* *egg*
og *Geranium* *Rolshannu*, *de* *Crupen* *sam*
Madgiff.

Om *Gaarden* *Bjæland* *i* *Laardal* *bedder* *des*

et den kan en oppøstij Freyphange.

Den Seljends Værdygaard er endnu led.

10. Se de udsættede Aker. Krafte Berke.

Se de udsættede Aker S. 267. H. 3de del

En betydelig Mængde Potatoes udsættede. Af den
 aakts noget, men langt fra tilstrækkelig.
 Endnu mindre af den Hænge og Kumbag,
 allermindst af Hænge, hvoraf den Gæstingens
 Hænge Hænge dybtvækket i det hele
 Men som udsættede per Landet er
 forintet, ser man dog tiel af den
 iser i Qvistads og Tromsø Sager som
 Ude = og Fruerhøje har de udsættede
 de Landene og i Kalts, Hylvæge,
Gjerneruds og Sindels Sager har man
 ligeledes i de senere Aar per adskillige
 Gaarde gjort en god Begyndelse med
 Fruerhøjeplantning. At Klimatet begun-
 stige Fruerhøjeplantningen vis de smukke
 Hænge per de Arundalske Høimands
 Løstgaard i Qvistads og Tromsø Sager
 Især er per Guards Tangen i første Sager

77

et betydeligt Haugeanlæg, som skjeddes den
første Gang siden afdøde Ridders Ole Falck
voldt sin Tilværelse.

Raabygdslæges Fagden. S. 333

Potatos Aulæ drives med Hæd og med Flid
Hvis aulæ i det Luce og lykkes godt; Aulæ
dog kun ubetydelig. Kamp agtes sjelden; træppin-
ger, men heller ikke nok til eget Forbrug
det meste hentes for Byerne, Søtersdalen for-
siges hieldels for Skotland. Luce Udsængen
hæder Bøndernes mangesteds, saavel i Gde.
Raabygdslæget som i Ege og Bygland,
i de senere Aar anlagt, og det siges, som
om Løsten til Haugebygningerne tilbage. For
Frugethødering er Klimatet paa de fleste
Steder lidet gunstigt, og kun saare få
Frugethøder findes i Fagden. Trindenes
maksimale Høderhøder saavel villigt selv
i Fagden høder med Høder liggende der,
da det i Valle Trindenes Høder kom-
mer til Fuldkommenhed.

Sarskilt navn.

Tangen (S. 309) tilh. O. J. Ekel, med
betydelige Kaugenlag.

11. Lister og Mandals Amt. Kraft.

73
~~Lister~~ Mandals Fogden S. 454. (1742 J.)

Potatoes Aodlingen er under Krigen brøgt til en
betydelig Høide. Af Høi, Kamp og Skumb
vales saa godt som intet. Smaa Udtøng
er man mangfoldig i de ved Søkysten
liggende Stækkinger, hvor i Almindelig-
hed Højevassent gædes mere end i
Oplandet. For Fugtbedyngningen er Klima-
et her meget fordelagtigt, da de fineste
Fugtvarer med tilløbslig Klis kunne komme
til Fuldkommenhed. Saaledes være Ud-
været sædvanlig under Fugt, og i
en Række ved Mandal har man
vedtag faaet under Maaske i gode
Sommer. De Landstedene omkring Prins-
arsand er skjønne Fugtvarer og ved
Mandal ligeledes varer, ligesom adskillig
Bøndergaard i Tvede og Odernes Sogner
have Fugtvarer, der bringe dem vægen

Fordel. den i Aare 1814 afholdt Guesed.
 mejs A. C. v. Kragh, den i en Blatte
 af Aas bekendt Gaarden Kristiansminde
 i Valle i Uudal og der anlagde en
 betydelig Fruytkantz, lidning derfor led at
 udtende Lygt for Fruytkantz i Quayen
 og man finder derfor paa dette Lagers Gaard
 mange smaa Fruytkantz. Agaa i Kallum
 Partheyeld haue indel Bionde i de senere
 Aar tillagt sig Urte- og Fruytkantz.

Listens Fagden S. 518.

Naturog udgiver en god del af Almuens
 daglig Fod. Kantz og Koi dykker saa
 lidet, Kuntt kan paa enkelte Gaard
 Kantzedykning er udsaaet overalt althjemt.
 Naar man tager indel Fruytkantz i Lug-
del, hvorpaa den storte kiver led Gaarden
Uffe Berg, har man dem i Ande Kuntt
 del og paa mange Gaard i Blatte

15
Hovedsagen ligger sig efter at oplyste Fugt-
hæve, formentlig Alletiden.

Tjos (Tjos) S. 477 i Oddense, till. Konrad
Tachsen. Bygningerne smukke og smagfuldt
indrettede og Gaarden har en betydelig
Fugt og Udsigt.

Quidi, i Næstved, smukt Aabog med vesten
Spærgevej S. 476.

Strai till. Njölund G. Moe i Kristian-
sand, har smukke og smagfulde Bygning-
er, smukke Haveanlæg og god Jordbund.

Boer i Tved Tager med Topdals Elv.
har en stor Eggestok, vakker Færrestok
stor Mølle = og Løjben samt rig
Laksfiske. Gaarden har store, nyopførte
og smagfuldt indrettede Bygninger og
en betydelig Fugthæve. Laksfisket er
dens største Kærlighed. Kaptajn Regerman
leide Gaarden i 1876 og udover, gift med
Lena eller Konrad J. Tachsen

Kalsaa i Mandalstr. har smukke Byg-

minger, en betydelig Frukt af Utskæring
 Gaarden en adelig Sædegaard af Altholt
 i 1555 Claus Hvidfeldt og kom fra Hvidfeldt^{den}
Familie i 1629 af Claus Brockenskov en
Kristians minde §. 499 en smukt bebyggel-
 se af hans en betydelig Frukt (en form)
Berge i Syngdal § 590, han i en
 lang Række af her uend betragt af Torenskri-
sten i Historik af her fem anden
Gaarde udensket og med anselig Byg-
minger, en stor og med Store anlæg
Frukt af Utskæring, smukke Allee, en
i forskjellige Rekninger for til Gaarden en
dog en alt dette i den senere Tid forfaldt
Relevans en, rige Fol. af Vearden Røgers
Druck af Faged Ulrich Fredr. Barth.

12. Kristians Amt. Krafts Bælte.

Tobus Fogden 2/4 Del 2

Hvi, Kamp og Humle avles i Almindelighed paa
 Tobus i tilstrækkelig Mængde; de to første Ar-
 tikkler forarbejdes af Tobus vindskibelig Kvær-
 der og sælges som Lærredes og Hvi til Bjølb-
 stædem. De Humle, Præpareret ikke selv
 behøves, sælges til fæmmede Bygder. Hergaard-
 bueger aduoppe Bønderstanden findes adskil-
 lig smukke Røge, og medel velhavende
 Bønder have ligeledes i de sidste Aar gjort
 smukke Anlæg. Furephæer haves, men det
 sildige Fureer og tidligere Eflereer hindrer
 ofte Furephæens Modværd. Agnes i Hvi
 og Vandet er Hvi, Kamp og Humle - Avlen
 tilstrækkelig til Equens Fureværd. I
 Fasting og Gausdal dyrkes Hvi og Kamp
 til eget Behov i Almindelighed. Nogen kun
 dragt kjøles af Hvi fra Kristiania og Hedemø-
 den. Kamp sæses mere og hævtes af Bønderne
 til Lærred. Ved adskillig Gaard findes

Hundebørg, som i de fleste Aaringer gives
 gæst af sig, dog neppe tilstrekkeligt til Byg-
 dens Behov. Derimod findes foruden
 lig i Faaling Haal og Uthønger udsten
 ved hver Mandts Gaard og Fugtkænger
 u ligledes paa mange Gaarde i de samme
 Aar anlægt, hvori en Mængde Alde, Blomst
 og Mord og Kirsebær er udplantede og
 her gode Frugter. Nogle Equus Bekom-
 med for Fugtkæmpe forandret, at
 man ogsaa i Faaling her forsigter paa
 Bjaal som i nogle Aar ligledes for-
 sin lig godt, men den saafaldte Sommer
 og Efteraars 1814 forarsagtes, at de saal-
 deset til Vinteren efter

den tilføies i en Aars. Allerede for
 hundred 40 Aar siden (altsaa omkring 1780)
 vandt den driflig Slakte Bjirnsgaard i
 Faaling det kjendte Landens haldningsselskabs
 Guldmedalje for Fugtkæmpe Dyrkning og

Udlandske der i Egnen.

Guðbrandur daleus Fagderi S. 80 ff.

Safatos Avlingur er mestur; að þessum, skjót
tilgjafu (Pis). Firs í de seuer Aas er den
blæna almin delig; tidligur, skjót kjætt, blæ
den þun lidet kemptet (Ringebu). I Fraen
det samme som i Ringebu I Ung kan den
vand krypt 40-50 An, men er ikke saa
udkætt som dækeligt kænd uer. Om
Lun næver i uet. Ligera de ja med Safatos
ei trives, derimad avler lidt Raabrot og
Kæper paa sine Steder.

Kor saes mindre hyppig end Kæmp.

Kæmp faes overalt og trives godt - alen.
tiltrækkelig for Bælsætt, mestager i de
ændelig træbjæle. Kunne dygtning bekjænde
man sig mindre an, den kjøles almin delig
de almin delig Kjikkensættel trives saer
overalt i Fagderiet, men þessum kan
mængdet Anvisning til disses dygtning
og ikke krypt det inden end til at ind-

hegne en liden Jordplot til Kvalbejning.
 Den stræng og lidelig overvaskende Visen i For-
 rening med den allfor korte Sommer tillader
 ikke at vende paa uagen af de finere Frugttræ-
 ens Opvækning. Tilvildstid naar Kisebær
 Modvædet i Ringelen og Frans Houstrug i
 gode Sommer, ligesom ogsaa Alder med
 megen Omhyggelighed kunne bringes til
 Fuldkommenhed i Jær, men kun med
 megen Varskelighed høiere oppe.

Kadeland og Land og Halders.

S. 190. Poteter kan man i de sidste
 Aar begynde at dyrke med Held.
 Af Hør og Kornse alle Bønderne paa Land
 og Kadeland see meget de Forleure. Korn-
 se det kan ges, der alle. Med Korne-
 væsens se det kan slet bestilt, de
 Bønderne i deres Harkaldning ikke give
 Brug af Rødder, Kvalrabi eller andre
 Kornevæsen, og der se kun meget ges

som naar Frugethæen, skjænt de dog er
 i den senere Tid begynde at for Fruget
 naar Frugethædskning og udel naar
 begynde at lægge sig Frugethængen til.
 Ogsaa i Land dyrkes i Almindelighed
 Høi og Hved til egen Forbrug. Hø-
 gendsest er der som naar Hadeland for
 sømt. I Valders avles Høen til Egnens
 Bekov. Af Høi avles kun lidt og i de
 østlige Sogne næsten aldeles intet. Skærvel
 avles Hved til eget Bekov, og i Sidre
 avles ogsaa Hved paa adskillige Gaarde,
 i Dæng derimod lykkes den sjelden. Ude-
 hængen er vel ikke almindelig, dog begynde
 de de efterhaan den at indføre og de
 simple Høgetærsker lykkes overalt godt.
 For Frugethæen er Kludalen for haardt
 Koud naar naar naar af Frugethæen ind-
 strækker sig til Nordvesten, Niben og
 Sidskolen

Lukkestad 9. 37. Ambman Sunnfells Lede,
Klydby gaard; gaardens lyst og frugtbar
er udmættet skjøn.

13. Hedemærkes Amt. Kraft.

Soløs og Odalens Fagderi S. 988 B. 1.

Kateter Aalen er isidført i de senere Aar.
 Høi avlingen er overalt temmelig god; en
 Uet kan endog sælges udenfor Bygden. Korns
 dybtes i Almindelighed ikke overstiger paa
 Fjæstokken. Humle dybtes temmelig i O.
 dalen, men derimod i Mængde i Soløs,
 hvor den drives en temmelig betydelig Handel
 med den. Humleavlen er dog meget aflaget
 i de sidste Aar formædlet den Lave Pils
 Taket dybtes formædligt siden 1808 mang-
 steds i Soløs til Høstet, dog ikke i nogen
 Mængde, da Klimatet ikke er gunstigt for
 denne Avel. Haregebyrskningen indskrænkes
 sig til Stykning af Raab og de grove
 Hjøskumstier. Klimatet giver det mest
 væsentligt at apelske Fugsthaer endog i Odalen
 Adskillig dermed avbilledt. Fossig er alle
 mislykket. Den findes paa Opager i

Grøn Søge Markjæld, en Gaard, der ligger
 højt oppe i Fjeldet paa Vest siden af
 Sælen, gamle Kissels træer, der vedrører
 disse Ture.

Jæstebæltens Fagden S. 570

I Aamot og Elverum ses de flade Gaarde Høi
 og Kump, men Aalen er, hvad Høi angaar, ikke
 tilstrækkelig for Behovet. I Hælsøen dybkes
 Høi ikke meget, derimod dybkes Kump her.
 I de isrige Markjæld aales saagodt som i det
 af Høi og Kump. Humlebrønnen er sjælden.
 Særens Udtørringer kommer i de lavere Egne af
 Fagden, hvor Bæl og Rødder dybkes, og
 i Elverum og Aamot har Kumpdybtinger
 meget tilbaget i den senere Tid og synes
 efterhaanden mere og mere at udbrøde sig.
 Derimod er al Frugtbedyngning forjædet -
 Alt, hvad man kan have, er Rils, Stikkelbær
 og Salter.

Hedemaskens Fagden S. 630.

Høi og Kump aales overalt i Kump, Rov.

dal og Loiben til eget Behov. Hertil dogtes
 mindre. Hos mange af de udkjendte Bønder
 findes ordentlige Udkjænger anlæg; forøvrigt
 indskrænket Høvedsrent sig til Skjøtning
 af Høvedskaal og Rodskaal. Paa enkelte
 Gaarde især i Stange Præst. findes Frugt-
 træer, hvor Klimatet ikke lægger nogen Hindring
 i Veien for Frugttrædygtningen, hvilket derimod
 er Tilfældet i Loiben, hvor Frugttræer
 kun med Vanskelighed trives.

I Vangs Præst. anlægtes Høved og Høved til eget
 Forbrug. Af Høved anlægtes det Fornødne til
 eget Behov, men især til Salt. Takaksel
 er ikke mindre forøget. Hjortekjænger gives
 med enkelte Gaarde, hvori frembringeres af Kaal
 og Rødder det til Huskaldningen Fornødne.
Frugttræer begynder man at forøge sig
 med, da Skolekaldene er bleven opløst i
 at plante, forøge og behandle Frugttræer

I Nas Pa. dyrkes Høi i temmelig Mængde, Kamp
 dyrkes vel, men ikke i den Grad som Høi. Støtts
 Pusteljæld, men formentlig der vel samme Kirsche
af Helgden udsættens sig formentlig mange andre
 andre af Rigets Bygden med Frugethanger. Pisne
 findes i saadan Mængde, at endog Husemand
 have sinas Frugethanger med sin Plads.
Alle af Kirsche. Veget er de vedvarende, som
 findes. - Høi og Kamp ables i Ringstok eller
 alene til eget Behov, men ogsaa til Salg. Af
Høi sælges meget vel; dog have mange
 formentlig den ring Høi paa deres Arbejde
 i de nyere År
 endog del deres Høi, da de kan
gjøre, at Høi er løn Overkastinger
 med dyr. Høi findes vel med
en del. Frugethanger af Alle og Kirsche
 saavel vege Høi kan med de flere er offe
høi liggende Gaarde; men de er dyr
signe de er at ville en Kultur i den
Husemand har for den med den nyere
med den.
 Af en del Gaarde er: Agre med

god Gang og Hol i Hus med en betyde-
lig Frugtning.

14 Jarlsberg og Lauridsk Aarb. Kraft

Jarlsberg Fagdesi S. 620. 2^{den} D.

Kiraalringen er aaralt i Fagdesi i Summe.

lig god Gang, dog uales ikke den fornidne
Koi, da Bønderne uiste en ei ueltdydelig Del Land
og Skov til Salg. Kamp dyktes meget lidet af og
Humbælden, som især drives i Arundals Fog,
er heller ikke tilstrækkelig til det hidtils Fornid-
hed. Das Gaardlykeden af Haugevoldes Skjæring
er denne Egne Bønderne udsat ikke Uloos
opretholdes, og naar Frugtningen fjerdes
kun paa enkelte Bøndergaard; dog seer det
at Bønderne i disse Egne er efterhaanden fæ-
mere Luag paa Frugtbaer Plantning.

Lauridsk Fagdesi S. 813. Takatos Aalen

siger at hann varst bekjendt i 40 Aar i Skjalling
 i Kjetrum var den uledygdig indtil 1807, men villy
 fra 1808 af

Hier og Kaup aules uel af de flest Jorckinger, men
 ikke i den Grad, at hvarmed Tilførsel er uforvunden
 og et Problem synes det at uen, hvarmed disse
 to Sædster uden Skade for Hornvælingen kan
 dogtes med nogen reel Fordel i dette Clima og i
 denne Jordbund. Hornvælingen er meget
 ringe. Mange Topkvinger er (meget ringe)
 udsen i sin Barndom; imidlertid haves
 flere af Tagene uen ordentlig oplaste Gæster
 og mange smaa Udkænger Anlæg er Frugter
 af disse Bestanddelene. Frugtkænger er sjeldne.
 De hvide Triser gaa Frugtkænger og Væbte-
 ligheden for at erholde disse, hinders
 denne Aul, som ellers i en Hast vilde
 kunne uthvede sig og for de flest Egne
 i Fag denist bliue for delagtig.

Guards: Lindsöm i Skouge, Egevaldt J.
 Skouge eller Guldstoguen har en betyde-
 lig Fragtkauy, som optager et stort Areal.
 Guarden tilhører Grosserer Nic. P. Andersen.
 Hjøndalssø.

Eg
 Bjerkim i Sande, Gran J.
 Lindsab Römberg, Gran J.
 Lindsökalen i Laurdal.
 Allum (Adallem) i Bøttum, Kvan J.
 Hag J.
 Linnestad i Ramnes (Linnestiden), Egevaldt J.
 Lönn J.
 Eg i Børre.
 Apildus og Høften (indlemmet: H)
 Egevaldt i Nykjøfte.
 Hasle i Sem.

Hasleberg Hovedgaard har en vidløftig Hæug.
 En fredet Egekaas der hedder Guldkronen.
 Egelberg i Sem, Askeboog J., Eg J., Hønges J.
 (Varegaard)
 Lindsökalen i Trusberg
 Egnes i Nøteri, Haslestad, Ramnes J.
 Gran i Andebu
 Den Høngeskaas og Laurvik opløses, at

at et Reskript af 28 Marts 1630 forlyder Ud-
 firsæl af Børg, Ege, Aarboj og Ligeaa en
 Forordning af 9 April 1643. Saa denn Tid
 har den, følgelig ved Børgeskade her. Nogle
 uene, at Børgeskade ved Laurvite en jekantet
 af N. F. Gyldenstjerne; hvorvidt den en jekantet
 at eller en lade Furf. uafgjort, uen her i
 hvert Fald at den en alts ued Gyldenstjerne

Hæde i Sandherred

Skusvold med Hany i Helrum; Reghædt i
 Hagens J., Bjelke J.

Prakken i Brandengen. 14 Mil fra Laurvite her
 den lide Børgeskade. I 1750 den her uen

2000 Ege og Bøgetræ, den allerst her lade

Skade af Ald

Sindbjerg og Aske i J., Egers J.

18 Que Sagu fin des royaume Meddelchen af
Sue Legation, Sags. i Uik, i Pres del
Tomas Torpeda del. 1693. Legation + 1702.

Que Havn depriming fin des day in det

Havn novus Bullerhage : utrum fuerit
Corruptus plantatusque hortus, nunc reser-
vur S. 175 - S. 182 redder del: Tene

fructus quoad hortus, agros, gramina, sylvas,
omnifaria in mari piscatura, nunc quavis
annu fallunt jugiterque minuantur, Ita
ut Sagu nequaquam gemmatensidem preses
tempore fait, optabilis sit. Ita etiam
lingua interit, quoniam nunc non ca-
nitur, in templo non predicatur, non
loquuntur nec imprimunt lingua Nor-
vegica. Nunc annu derivatiunc & signi-
ficationes vacua motus sunt.

Pariter nunc in regno ut antiquitus
non ulterius invocantur. Sic haecit glori-
amundi. " Sibus Torpeda Heli. 1777.

19.

Fra Konvikten Curtin i Bergen til Lagnev. Schyfle
i Bodo, et Brev i Hl. Tyskelsid. No 30 1863 udsendt
af T. B. Kallstrom. Curtin J. 1721, 1761 Actus philos.
moralis ved Gen. Frøbe. i Bergen, Konvikten 1769
til 1778 + 1781 - -

Man var skrevet alle Remisser fra Lyhavn blev fejl, saa at i mit Brev
efter 1772, naar dit Brev samme alle Esthetskiden af Konvikten. Dato
Lignis i 1773) her vedlag næst af Kirscher. Min egen lille Brev, som
underskrevet i Sept.
1773.
Et meget i det
ersandt Brev i
mange Hensender.

nu i 10 Aar har rigelig fornyet mig med Sakkiste
og de usidderlige Hjøttuusten har indledt dem
Tiden (28 Aug.) ikke giver mig tænke en eneste Galt der
gjøret til en Suppe, da jeg dog har saet Esth. Bredde
Gang - - - af adskillig med dem i
i slige Ting ved Risen gjorte i Sverige meget for-
sig Bredde. Tidske havde Sænkten om Sænkten holdning.
og Landforbedring og Materier er jeg falden paa at ville
købtige Njer Præde mine gode og udelente
officera med at ville skaffe dig til Lande
Kallstrom af Riber, Skikkel og Kirscher Tiden
ja og om det til et Forsøg vilde have Brev
og alle her. Men G. hvilken merke for en eller
saa ud af Brevet og sin Egn forlyst Mand saa
Njer Præde at man fornyer og fornyer til en
nyttig Ting forlyst i et Land, som tidstidit kan
samme slige Ting. Fremtiden kan jo en Mængde
af Kirscher, hvorfor de Sænkten alt in qui? Skid mig derom i

